

Teologija atomâ.

1. Ovaj je svijet umjetničko djelo što odgovara svim zahtjevima umjetnosti. Kada slikar stvara sliku, on hoće da u njoj prikaže jednu jedinstvenu ideju; on djeluje prema nekom stalnom motivu ili temeljnoj misli. Toj se temeljnoj misli moraju podvrći sve potankosti, sve mora na nju ciljati. Kolikogod bilo figura ili predmeta na slici, sve to mora biti u odnosu prema temeljnoj misli. Tako je i Bog kao stvoritelj utisnuo ovome svijetu svoju temeljnu misao: jedinstvo u mnoštvu. Bog je stvorio mnoštvo bića, ali tako da sva nose na sebi pečat jedinstvenosti.

Mnoštvo najočevidnije vidimo kod praatoma. U svijetu namine postoji nedokučivo mnoštvo protona i elektrona. Da označimo barem nekako kako njihovo mnoštvo, treba da uza sve praktično računanje označimo njihov broj sa 60 do 65 brojki. To je iznad našeg shvaćanja. Dakle tu možemo i te kako govoriti o mnoštvu.

Osim mnoštva postoji u svijetu i jedinstvo. O jedinstvu govori najprije zajednički prostor svih tjelesa; i vrijeme im je jedinstveno. No bića u svijetu pokazuju još veće jedinstvo; ona djeluju jedno na drugo i opće među sobom. Kod čovjeka nalazimo ovaj uvjet u najvećoj punini. Ta čovjek je »animal sociale«, t. i. socijalno biće. Ljudi su upućeni jedan na drugoga, opće među sobom, jedan drugoga podučaje i pomaže, oni tvore općine i države.

Ali nijesu samo ljudi socijalna bića, nego su to sva stvorenja svijeta, dapače i praatomi. I oni jedan na drugoga djeluju različito. Električne sile djeluju doduše djelomično odbojno pa ipak spajaju praatome u molekule i tako omogućuju u svijetu jedinstvo. Sila kohezije spaja atome i molekule u prostorna tjelesa, teža spaja manje mase u nebeska tjelesa, od kojih svako predočuje jedno veliko jedinstvo. Sila teže osiguraje međusobni snošaj među nebeskim tjelesima. K tome valja spomenuti i saobraćaj svjetlosti. Mnoga nebeska tjelesa svijetle; ona šalju svoju svjetlost na sve strane u prostoru i tako drugim nebeskim tjelesima javljaju, da postoje. Sve nam to svjedoči o socijalnoj tendenciji nežive naravi i o njezinoj težnji za jedinstvom. Možemo bez pretjerivanja kazati: Stvoritelj je u svijetu proveo jedinstvenost do najvećeg stupnja, u koliko se ta može spojiti sa samostalnošću svakog pojedinog bića. »Jedinstvenost u mnoštvu« je bio očevidno temeljni motiv kod stvaranja.

2. Još se jedna ideja pokazuje u svemu svijetu. To je razlika stepena. Mnogima je razlika stepena kod čovječanstva kamen smutnje, a ipak se ta razlika nalazi kao temeljna ideja u svemu stvaranju. Ta sve kada bi među ljudima i nestalo socijalne razlike, ne bi nitko mogao da odstrani n a r a v n e ljudske razlike. Različitost duhovnih i tjelesnih sposobnosti, različitost karaktera, različitost

vanjskih tjelesnih uvjeta jest zakon naravi, a taj ne može nitko dokinuti. Još veća razlika vlada izvan čovječjeg roda u svijetu životinja i bilina kao i u mrtvoj materiji. Tri velike skupine: životinjstvo, bilinstvo, rudstvo predstavljaju silazeću razliku stepena. No i unutar tih skupina postoji razlika stepena kao temeljno načelo. Čak i u rudama nalazimo tvari većeg i nižeg stepena. Plemenite kovine, zlato i srebro čine plemstvo, ostale kovine pripadaju (kao željezo) građanskom staležu, poljsko kamenje i prah puteva najnižem staležu. No još niže stoje atomi i praatomi. Tko tu može posumnjati, da je razlika stepena temeljno načelo ili motiv stvaranja?

Tvarna tjelesa uopće možemo razumjeti samo s ovog stanovišta. Ta kada bi ovaj svijet bio samo tvar bez uma i volje, on ne bi bio Boga dostojan. Materija u svijetu jedino onda opravdano postoji, ako postoji kao opreka prema duhovnom biću. Materija je kontrast prema visokom stepenu, na kome je duhovno biće; to je zadaća materije, da nam istakne taj kontrast u pravome svijetlu.

Stvoritelj je upravo opreci između višeg i nižeg podao što veću intenzivnost. U atomu se on snizio tako nisko, koliko se to samo slaže s njegovim božanskim dostojanstvom, a u čovječjoj je duši opet tako segnuo visoko, koliko to dolikuje članu ovoga svijeta. Čovjek nije najsavršenije stvorenje uopće, jer su anđeli veća bića. Veće biće od čovjeka ne bi pristajalo našem svijetu i našem poretku stepena. Na našem je svijetu čovjek najviše biće. Po tome se vidi da je u svijetu proveden motiv razlike stepena do u najveće konsekvencije. I ipak usprkos te razlike postoji i divna jedinstvenost u svijetu. Ta eno i najveća opreka, naime duh i materija, spojena je u čovjeku u najvećoj jedinstvenosti. Čovjek nije dvostruko biće, niti je u njemu samo vanjski spoj dvaju različitih bića, nego tu tijelo i duša tvore jedno jedino biće, jednu jedinstvenu supstanciju.

Razlika stepenâ, koja postoji u svijetu, imade kao svoj cilj i umjetnost. Svijet bi bio bez estetske vrijednosti, kada bi bio jednoličan. No razlika stepenâ ispunja još jedan cilj; ona kao da nam pokazuje prstom na više sfere. Ako se u duhu popnemo uz te stepenice, počamši sasna odozdo od praatomâ u rudstvu, bilinstvu, životinjstvu, dok ne dopremo do čovjeka, onda se i nehotice pitamo, da li nema i iznad čovjeka koji viši stepen. Tako nas priroda vodi iznad sebe. Ona nas upućuje, neka potražimo nešto višega. Ona tako u nama pobuduje čežnju za bićem, koje više ne poznaje ograničenosti i ima u sebi najveći stepen savršenosti. Priroda nas jednom riječju vodi k Bogu (Cfr. Handmann, Pohle, Weber, Das Buch der Natur I. 655—7).

P. S.

